

**БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ИНГЛИЗ ТИЛИДА ОҒЗАКИ
НУТҚИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ТАЪЛИМИЙ ЎЙИНЛАРНИНГ РОЛИ**

Tursunmuradova Shoxista

Самдчти Хорижий тил ва адабиёти таълим йўналиши 3-курс талабаси

Abdullayeva Yulduz

Самдчти Хорижий тил ва адабиёти таълим йўналиши 3-курс талабаси

Тилни билиш - таълим, илм-фан, иқтисодиёт, сиёсат ва ижтимоий ҳаётдаги глобаллашувнинг янги даври учун асосий калит ҳисобланади. Ўзи танлаган соҳа бўйича эгаллаган билим ва кўникмаларини чет тилларда давом эттиришни ўз олдига мақсад қилиб қўйган ҳозирги замон ёшлари ақлий камолотининг ривожланиб бораётганлиги, уларнинг илм ўрганишга чанқоқлиги, мустақил фикрлаши ва илмий-ижодий изланишлари, янгиликлар ва кашфиётларга нисбатан чексиз қизиқиши ва таълим мазмунига талабчанлиги инглиз тили ўқитувчиларининг ўз устида ишлашига, малакасини ошириб боришига ва онгини янада ривожлантиришига, таълим тизимидаги барча янгиликлардан бохабар бўлиб бориши кераклигига асосий мотив бўлиб хизмат қилади. Ўзбекистон Республикасининг 1- Президенти И.А.Каримов томонидан қабул қилинган —Чет тилларини ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора ва тадбирлари тўғрисидаги ПҚ 1875- сонли қарорга биноан “Республиканинг барча ҳудудида чет тилларни, асосан, инглиз тилини ўрганиш умумтаълим мактабларининг биринчи синфларидан ўйин тарзидаги дарслар ва оғзаки нутқ дарслари шаклида, иккинчи синфдан бошлаб эса, алифбо, ўқиш ва грамматикани ўзлаштиришдан босқичма-босқич бошланади” (1). Мазкур қарор инглиз тили ўқитувчисидан бошланғич синф ўқувчиларининг тил кўникмаларини жаҳон таълим стандартларига мос равишда, амалда кенг қўллаш орқали ривожлантиришга, тил ўрганишнинг асосий усуллари – ёд олиш, овоз чиқариб ўқиш, ўқиб гапириб беришга эмас, балки талабаларни лойиха иши, бахс-мунозара/дебат, иншо, презентация, муаммоли вазиятларга ечим топиш ва кичик хажмдаги тадқиқот ишларини бажаришга жалб қилишни талаб қилади. Бугунги кунда хорижий тилда мулоқотни ўргатишда ўйинларнинг коммуникатив-функционал, эмоционал–когнитив функцияларини ҳисобга олиш ва уларни ўқув машғулотлари жараёнида қўллаш чет тили ўқитиш самарадорлигини оширувчи муҳим омиллардан бири сифатида тан олинмоқда. Маълумки, ўйинлар орқали ўқув материални ўзлаштириши масаласи Г.В.Рогова и И.Н.Верещагина Е.И.Пассов, Д.Б.Эльконин каби кўплаб методист ва психолог олимларнинг тадқиқотларида атрофлича ўрганилган ва ҳар томонлама ёритилган. Атоқли рус методист олими, чет тилларни ўргатишнинг коммуникатив технология

асосчиси Е.И.Пассов фикрича, ўйин бу фаолиятдир, бундай фаолиятнинг мазмуни билишга, нутқий ҳаракатларга ўргатишдир. Е.И.Пассов ўйин фаолиятини ўргатувчи восита сифатида таърифлаб, унинг қуйидаги ижобий жиҳатларини кўрсатади:  фаолиятнинг мотивлаштирилганлиги,  ўрганиш жараёнида ташқи таъйиқнинг мавжуд эмаслиги,  ўрганишнинг ихтиёрий индивидуал характерда эканлиги;  ўқувчининг ўрганувчи ва ривожланадиган қобилияти гуруҳ ичида ва гуруҳ орқали амалга оширилиши,  эмоционал таъсир орқали қобилиятлар шаклланишининг тезлашуви,  ўйин орқали билишга қизиқишнинг ортиши Бошланғич синфларда чет тилларни ўргатишда ўйинлардан қуйидаги мақсадларда фойдаланиш мумкин: - мавзу бўйича муайян коммуникатив кўникма ва малакаларни шакллантириш; - мулоқотга киришувдаги нутқий ҳаракатларга ўргатиш; - зарурий қобилият ва психик функцияларни ривожлантириш; - ўйин замиридаги коммуникатив топшириқ мазмунини онгли ўзлаштириш. Ўйин жараёнида ўқувчи ва ўқувчиларнинг билиш фаолияти моделлаштирилади, уларнинг диққати, хотираси, фикрлаш даражаси, тасавури, билиш жараёни шакллантирилади ва такомиллаштирилади. Ўйинларнинг педагогик ва дидактик аҳамияти ўқувчиларни ўз-ўзини англашга, коммуникатив вазиятларда қандай нутқий ҳаракатни амалга ошириш лозимлигига, ўзини-ўзи синаб кўришга ёрдам бериши билан изоҳланади. Маълумки, инглиз тилини ўқитиш жараёнида таълимий ўйинлар, яъни тил материалларини ўргатишга қаратилган грамматик, лексик, фонетик ўйинлардан фойдаланиш оғзаки нутқини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этади. а) Грамматик ўйинлар – ўқувчининг грамматик материални қунт билан ўрганишини, уни оғзаки нутқда қўллай олиш қобилиятини ривожлантириш мақсадида - Flapbooks, Find someone who...?, Sentence anagrams, Who Am I? каби ўйинлардан; в) Лексик ўйинлар -сўз бойлигини ошириш мақсадида – Drawing Dictation, Simon Says, Bingo, I spy каби ўйинлардан; с) Фонетик ўйинлар талаффузга ўргатишга, товушларни тўғри талаффуз қилиш кўникма ва малакасини шакллантириш мақсадида - Chinese whispers", Show the card, The tongue twister game, Word trees, The Alphabet Pyramid каби ўйинлардан фойдаланилади. Бошланғич синфларда юқорида тилга олинган таълимий ўйинлардан фойдаланишнинг аҳамияти катта, чунки ўқувчи ҳаракатли ўйинлар орқали ҳам грамматик материални қунт билан ўрганади, ҳам сўз бойлиги ошади, ҳам товушларни тўғри талаффуз қила олиш кўникма ва малакаси шакллантирилади, шунингдек, грамматик материалларни, сўз ва ибораларни оғзаки нутқда қўллай олиш имконига эга бўлади, шунингдек, бундай ўйинлар орқали ўргатишнинг афзаллик томонлари шундаки, улар орқали: 1. Ихтиёрий-мажбурий равишдаги —қилишим керак|| тамойилдан хоҳиш-истак шаклидаги —қила оламан|| тамойилига таянилади; 2. Ўқувчи бирор тил

материалини, янги сўз ва ибораларни —менга ўргатяптил, ё —мен ўрганяпман! деб таҳлил қилиб ўтирмайди, балки ҳаракатларни бажариш орқали қувониб ўрганади, ўқитувчи эса шодланиб ўргатади, чунки ўйинда барча тенг; 3. Тенглик, шодлик туйғуси ўқувчиларга ўзга тил сўзларини ва ибораларини ишлатишдаги уятчанлигини енгишга ёрдам беради; 4. Билилмаган ҳолда ўқувчи хорижий тил лексикасини ўзлаштиради ва бу билан биргаликда ўқувчида ўзига хос ишонч туйғуси пайдо бўлади; 5. Сўз ва иборалар ўзбек тилига таржима қилиш орқали эмас, балки такрор ва такрор айтиб, ҳаракатларда бажариш орқали ўргатилади; 6. Ўқитувчидан жуда катта меҳнат талаб қилинмайди; Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, ўйинларнинг ўқитиш жараёнидаги ўрни жуда катталигини буюк педагоглар бир неча бор айтиб ўтган, шунингдек, кўп йиллик тажрибам ҳам шуни исботлайдики, ўқитиш жараёнида ўйинлардан фойдаланиш, ўқувчиларга тилни, сўз ва ибораларни нутқда қўллаш олишни ўйин бажариб ўргатиш жуда катта эффект беради. Сўзлар такрор ва такрор талаффуз қилинади, ҳаракатлар орқали бажарилади, шу орқали ўтилган мавзу ва янги мавзуга оид сўз ва иборалар тўлиқ ўзлаштирилишига эришилади. Ўйин давомида ўқувчининг қобилияти жуда тўла ва баъзан кутилмаган томонидан намоён бўлади, чунки ўйин - бу алоҳида тайёрланган машғулоти, у қатнашчилардан кучли эмоционал куч ва ақлий меҳнатни талаб қилади, шу билан бирга дарс самарадорлигини янада оширади, ўқувчиларнинг тилни ўрганишга бўлган қизиқишини янада кучайтиради, сўз бойлиги кам бўлган ўқувчи ҳам топқирликка, ҳозиржавобликка ўрганади, турли ҳаракатларни бажариб луғат бойлигини оширади. Бу эса ўқитиш, ўргатиш натижаларига ижобий таъсир қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Биринчи Президентининг —Чет тилларни ўрганиш тизимини янада такомиллаштириш чора – тадбирлари тўғрисида 11-ги 1875-сонли қарори, Халқ сўзи газетаси, 2012й
- 2 Mary Slattery and Jane Willis. English for Primary Teachers. Oxford University Press. 2010
- 3 Gordana Petricic. Play and talk. Communicative games for elementary and middle schools. Pro lingua associates Press, USA, 1997